

«سفر رایگان به ترکیه، سود چند میلیونی سفر به خارج، رانت دولت به گردشگران ترکیه، ارمنستان و...» این‌ها تنها بخشی از محتوای خبری است که طی هفته‌های اخیر در فضای خبری کشور منتشر می‌شود.
در این گزارش «فرهیختگان» سعی می‌کند به این سؤال پاسخ دهد که رانت یا یارانه ارزی مسافران خارجی ایران که این روزها به‌واسطه شکاف قابل توجه ارز دولتی و ارز بازار آزاد یا غیررسمی رخ داده و نقل محافل خبری شده، چقدر است.
براساس آنچه در ادامه شرح می‌دهیم، واقعیت این است که در فقدان داده‌های رسمی از میزان ارز تأمین‌شده در بخش ارز مسافری، محاسبه دقیق حجم کل رانت یا یارانه ارزی دولت دشوار بوده، اما این موضوع غیرقابل انکاری است که مسافران خارجی این روزها سود شیرینی از مابه‌التفاوت نرخ ارز بازار و نرخ ارز دولتی به جیب می‌زنند. محاسبات نشان می‌دهد درحال حاضر مسافران عازم به خارج حدوداً ۳۸ میلیون تومان برای دریافت ۵۰۰ دلار ارز دولتی هزینه می‌کنند. در سمت دیگر، نرخ دلار در بازار را غیررسمی یا آزاد حول و حوش ۱۱۰ هزار تومان است. این یعنی هر مسافری که ۵۰۰ دلار را از مسافرتی می‌گیرد، در مقایسه با زمانی که مجبور می‌شد آن را از بازار آزاد بخرد، ۱۷ میلیون تومان سود کرده است.

۹۰۰ میلیون دلار ارز خدماتی طی ۷ ماه

یکی از روش‌های محاسبه میزان رانت یا یارانه اعطایی دولت به مسافران، محاسبه تفاوت نرخ ارز بازار با نرخ ارز مسافرتی دولتی است.
در این خصوص، نهادهای رسمی هنوز آمار قابل استنادی از وضعیت تخصیص ارز مسافرتی طی سال جاری منتشر نکرده‌اند. داده‌های این بخش در قالب ارز بخش خدمات می‌آید که خود آن بخش، طیف وسیعی از بخش‌های دارای اولویت تخصیص و تأمین ارز را در بر می‌گیرد. طبق آنچه در وب‌سایت مرکز مبادله آمده، ارز بخش خدمات به ۶۳ مورد تعلق می‌گیرد که از جمله آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره داشت.
ارزد رمانی، ارز مأموریت غیر ثابت (کوتاه‌مدت)، ارز دانشجویی، هزینه فرصت مطالعاتی اعضای هیئت‌علمی، هزینه چاپ مقالات علمی در خارج از کشور (دولتی)، هزینه فدراسیون‌ها و باشگاه‌های ورزشی، هزینه اشتراک نشریات خارجی، هزینه برگزاری همایش‌های بین‌المللی (دولتی)، هزینه شرکت در دوره‌های آموزشی و پژوهشی خارج از کشور، ارز مسافرتی هوایی، زمینی، ریلی و دریایی، هزینه اعزام زائرین به حج تمتع و عمره، هزینه اعزام زائران به عتبات عالیات، رانندگان بخش حمل‌ونقل بین‌المللی و ده‌ها مورد دیگر.
براساس گزارش‌های مرکز مبادله ارز و طلای ایران، در سال ۱۴۰۳ مجموع ارز تأمین‌شده در بخش خدمات، یک میلیارد و ۲۸۲ میلیون دلار بوده است. در سال جاری نیز طبق گزارش مرکز مبادله، از ابتدای فروردین امسال تا ۲۶ مهرماه مجموعاً ۸۹۲ میلیون دلار ارز برای بخش خدمات تأمین شده است.
با این حال، مشخص نیست از رقم نزدیک به ۹۰۰ میلیون دلاری ارز تأمین‌شده بخش خدمات، چه مقدار از آن مربوط به ارز مسافرتی بوده است.

گردشگران ایرانی به کدام کشورها می‌روند؟ و چقدر ارز دولتی می‌گیرند؟

یارانهٔ ۹ هزار میلیاردی ایران به ترکیه

سفر ۲ میلیون ایرانی به ترکیه طی ۸ ماهه سال ۲۰۲۵

روش دوم برای محاسبه رانت یا یارانه اعطایی دولت به مسافران، محاسبه تعداد مسافران خارجی و تفاوت نرخ ارزی است که این مسافران از ارز دولتی استفاده کرده‌اند. گزارش‌های داخلی ایران از تعداد گردشگران ایرانی به‌خارج رفته معمولاً با تأخیر زمانی چندماهه منتشر می‌شود. براساس آخرین گزارش مرکز آمار ایران، در بهار امسال ۲ میلیون و ۸۵۵ هزار ایرانی به خارج از کشور رفته‌اند که نسبت به مدت مشابه پارسل افزایش ۱۰۵ هزار نفری یا نزدیک به ۴ درصدی داشته است.

براساس داده‌های وزارت گردشگری ترکیه، در ۸ ماهه سال ۲۰۲۵ تعداد یک میلیون و ۹۴۵ هزار گردشگر ایرانی وارد ترکیه شده‌اند که ۱۵۷ هزار نفر نسبت به مدت مشابه سال گذشته کاهش نشان می‌دهد. این آمارها بسیار قابل تأمل است. تعداد ایرانی‌هایی که در ۸ ماهه سال ۲۰۲۵ به عنوان گردشگر به ترکیه سفر کرده‌اند، از کل گردشگران ۱۲ ماهه سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۱ بیشتر بوده است. همچنین رکورد سفر گردشگران ایرانی به ترکیه در ۱۲ ماهه سال گذشته شکسته شده است و نزدیک به ۳/۳ میلیون ایرانی از ترکیه بازدید کرده‌اند.

این آمارها نکته مهمی را نشان می‌دهد، اینکه تعداد گردشگران ایرانی بازدیدکننده از ترکیه طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۴ عمدتاً در سال‌هایی

افزایش چشمگیری داشته که سیستم ارزی ایران چندنرخ‌بی بوده یا نرخ ارز

جهش‌های قابل توجهی را تجربه کرده است. سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱، سال

۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹، سال ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴ از جمله سال‌هایی بوده‌اند که

نرخ ارز به‌واسطه تحریم‌ها و موارد دیگر افزایش چشمگیری داشته که نتیجه

آن، دو اتفاق بوده است. اولی، ایجاد رانت برای مسافران بوده که برخی از

افراد آن هم مسافراولی‌ها را ترغیب کرده از عواید این رانت ارزی برای سفر

استفاده کنند. دومی، کاهش توان مالی گردشگران پس از جهش ارزی بوده

که به‌واسطه ارزان‌تر بودن مقاصد گردشگری ترکیه، به این کشور سفر کرده‌اند.

در ادامه با ترکیب داده‌های بالا تا حدودی می‌توان برآورد کرد که دولت طی

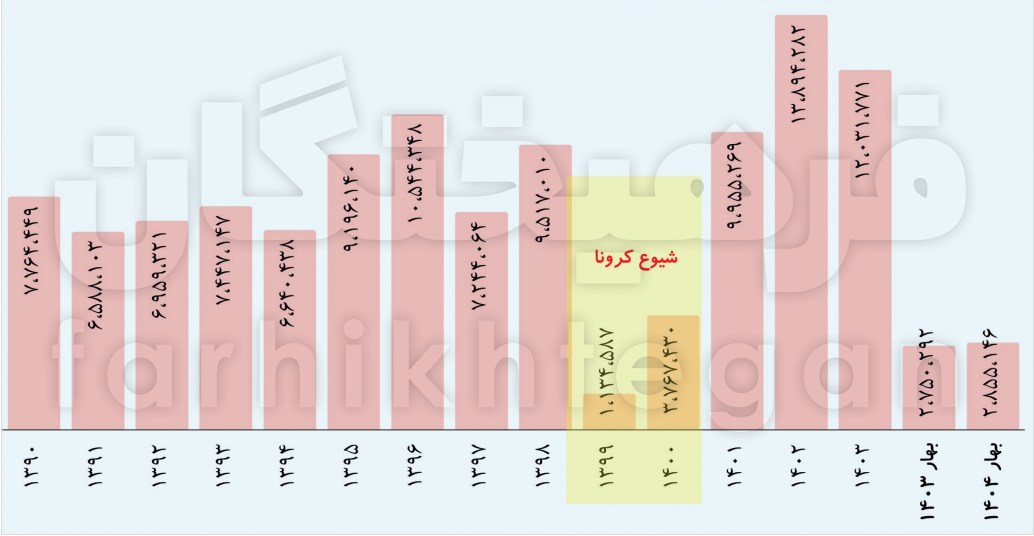
۷ ماهه سال جاری چه مقدار یارانه به مسافران خارجی اعطا کرده است.

سود ۱۷ میلیونی هر مسافر

برای اینکه بتوانان مقدار رانت یا یارانه ارزی مسافران خارجی را برآورد کرد، در اینجا نیاز است سود هر فرد از خرید ۵۰۰ دلار ارز دولتی را نیز محاسبه کنیم. محاسبات نشان می‌دهد مسافران در حال حاضر حدود ۳۸ میلیون تومان برای دریافت ۵۰۰ دلار ارز دولتی پرداخت می‌کنند که براین اساس، نرخ هر دلار مسافرتی برای مسافر حول‌وحوش ۷۶ هزار تومان تمام می‌شود. با در نظر گرفتن دلار بازار یا دلار غیررسمی که در روزهای اخیر حول‌وحوش ۱۱۰ هزار تومان بوده، تفاوت ۳۴ هزار تومانی در هر دلار برای مسافر بین ارز دولتی و ارز آزاد وجود دارد. یعنی اگر فردی ۵۰۰ دلار ارز دولتی بگیرد، عملاً ۱۷ میلیون تومان سود نسبت به زمانی که ارز را از بازار آزاد می‌خرد، سود کرده است.

اما در سمت دیگر نیز مرور داده‌های نرخ ارز از ابتدای سال جاری تاکنون نشان

تعداد گردشگران خروجی از ایران از سال ۱۳۹۰ تا بهار ۱۴۰۴ (نفر)

حکمرانی اشتباه و فاجعه ناترازی بنزین!

تبعاتی شوم که اقتصاد ایران را می‌بلعد، ورود به این وادی، پیامدهای ویرانگری را به همراه خواهد داشت که می‌توان آن را در چند محور اصلی خلاصه کرد:

اول، خروج بی‌رویه ارز از کشور:

با توجه به میانگین مصرف امسال (حدود ۱۳۰ میلیون لیتر در روز)، دولت ناگزیر به واردات روزانه حدود ۲۵ تا ۳۰ میلیون لیتر بنزین است. با احتساب قیمت جهانی، تأمین این حجم از بنزین، سالانه حدود ۶ میلیارد دلار از منابع ارزی کشور را می‌بلعد.

دوم، فروپاشی فرصت‌های توسعه:

نکته تراژیک ماجرا آنجاست که کل منابع حاصل از فروش نفت خام که می‌بایست صرف سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال و خلق «ثروت پایدار» برای نسل‌های آینده شود، تقریباً معادل همان ۶ میلیارد دلار است. این یعنی در بهترین سناریو، ما تمام درآمدهای نفتیمان را نه برای آبادانی که برای واردات بنزین هزینه می‌کنیم.

سوم، آسیب‌پذیری در برابر تحریم‌ها:

وابستگی به واردات بنزین، حلقه جدیدی از آسیب‌پذیری را به زنجیره تحریم‌های ضدایرانی اضافه می‌کند. هرگونه اختلال در واردات، می‌تواند در زمانی کوتاه، کشور را با شوک کمبود سوخت و التهاب اجتماعی مواجه سازد.

چهارم، تخریب تولید ملی:

خروج ارز برای واردات بنزین، به معنای کاهش منابع در دسترس برای تأمین مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و ماشین‌آلات موردنیاز صنایع داخلی است. این امر به طور مستقیم توان تولید ملی و رقابت‌پذیری کالای ایرانی را تضعیف می‌کند.

اما مهم‌تر از همه مطالب عرض شده ریشه‌یابی این مشکل است. اینکه چرا به این نقطه رسیدیم؟ و سؤال کلیدی این است که چگونه کشوری با

می‌دهد دلار بازار آزاد یا غیررسمی در ابتدای فروردین امسال حول‌وحوش ۱۰۰ هزار تومان بوده که این مقدار در مقاطعی از اردیبهشت حدود ۸۲ تا ۸۴ هزار تومان، در خرداد ۸۳ تا ۹۳ هزار تومان، در تیرماه بین ۸۶ تا ۹۱ هزار تومان، در مردادماه بین ۹۳ تا ۹۵ هزار تومان، در شهریور بین ۹۵ تا ۱۰۰ هزار تومان و در مهرماه نیز تاکنون بین ۱۰۰ تا ۱۱۰ هزار تومان بوده و در مقاطعی بالاتر از این عدد نیز ثبت شده است. براین اساس، اگر عدد میانگینی را برای نرخ دلار در ۷ ماهه امسال در نظر بگیریم، به عدد ۹۵ هزار تومان از ابتدای سال تاکنون می‌رسیم. یعنی دولت از ابتدای سال تاکنون به طور میانگین ۲۰ هزار تومان به مسافران خارجی یارانه داده است.

۹ همت یارانه برای مسافران خارجی؟

واقعیت این است که رانت یا یارانه ارزی مسافران خارجی موضوع واضح و قابل مشاهده‌ای است. روزانه صدها مسافر از ۵۰۰ دلار ارز مسافرتی که دولت برای سفر خارجی می‌دهد، استفاده می‌کنند. شرط دریافت این ارز این است که فرد حتماً بلیت سفر به مقصد مورد نظر خود را در اختیار داشته باشد و آن را به بانک ارائه دهد. در مدت ۳۶۵ روز فقط برای یک سفر به خارج از مرزهای کشور سهمیه ارز مسافرتی به فرد تعلق می‌گیرد و تنها برای یک مقصد می‌تواند ارز مسافرتی دریافت کند. برای دریافت ارز مسافرتی، متقاضی دریافت ارز شخصاً باید مراجعه کند. در یک خانواده، همه اعضای خانواده باید برای دریافت ارز متعلق به خودشان مراجعه کنند. بر این اساس، برخلاف آنچه که برخی بلاگرها در فضای مجازی تبلیغ می‌کنند، بدون انجام سفر از سوی فرد، دریافت ارز مسافرتی کاملاً غیر ممکن است.

پس از مقدمه‌هایی که گفته شد، در اینجا لازم است برای برآورد آثار اقتصادی

رانت یا یارانه ارزی مسافران خارجی به برخی داده‌ها اشاره کنیم. واقعیت

این است که محاسبه رانت یا یارانه ارزی مسافرت خارجی نسبتاً موضوع

دشواری است. دلیل آن هم فقدان مهم‌ترین داده لازم برای محاسبه، یعنی

مقدار ارز تخصیصی به کل مسافران (مجموع ارز مسافرتی تأمین شده از

ابتدای سال) است. این داده به چه‌کار می‌آید؟ باتوجه‌به اینکه هر مسافر

فقط سالی یک‌بار می‌تواند از ۵۰۰ دلار ارز مسافرتی دولتی استفاده کند،

لذا اگر منب را تعداد مسافران خارج‌رفته در نظر بگیریم، از آنجایی که برخی

مسافران طی سال چندین بار به خارج می‌روند، عملاً این شاخص کارایی

خود را از دست می‌دهد.

برای مثال، بر اساس داده‌های وزارت گردشگری ترکیه، طی ۸ ماهه امسال

۲ میلیون گردشگر ایرانی از ترکیه بازدید کرده‌اند. حال اگر هرکدام از این

گردشگران ۵۰۰ دلار از دولت ایران ارز دریافت کرده باشند، مجموعاً ارز

دریافتی این افراد به یک میلیارد دلار خواهد رسید. این درحالی است که

طبق گزارش مرکز آمار ایران در سال جاری طی ۷ ماه، کل ارز تأمین‌شده

بخش خدمات که شامل ۶۳ مورد از جمله ارز مسافرتی است، نزدیک به

۹۰۰ میلیون دلار بوده است. پس عملاً محاسبه رانت یا یارانه ارزی مسافران

در فقدان آمارهای رسمی نسبتاً دشوار است. «فرهیختگان» صرفاً برای نشان

دادن درشتی عدد یارانه ارزی، یک فرض را در اینجا مطرح می‌کند. بیایید

فرض کنیم از کل ۲ میلیون مسافری که امسال در ۸ ماهه ۲۰۲۵ به ترکیه

رفته‌اند، حدود ۵۰ درصد از آن‌ها برای اولین بار به این کشور رفته و ۵۰ درصد مابقی حداقل دو یا چند بار به ترکیه سفر کرده‌اند. براین اساس می‌توان گفت از آن دو میلیون نفر، حدوداً یک میلیون نفر ممکن است یک‌بار ارز مسافرتی ۵۰۰ دلاری از دولت دریافت کرده باشند که این رقم معادل ۵۰۰ میلیون دلار ارز مسافرتی خواهد بود. از طرف دیگر، گفته شد که دولت امسال در ۷ ماهه حدود ۹۰۰ میلیون دلار ارز خدمات تأمین کرده است. اگر از این رقم نیز ۵۰ درصد آن صرف ارز مسافرتی شده باشد، عملاً ۴۵۰ میلیون دلار ارز مسافرتی به مسافران داده شده است.

مدا در این گزارش فرض را همین عدد ۴۵۰ میلیون دلار در نظر می‌گیریم. با احتساب اینکه ۴۵۰ میلیون دلار طی ۷ ماهه امسال ارز ۵۰۰ دلاری به مسافران داده باشد و اگر میانگین نرخ دلار آزاد را در ۷ ماهه امسال حدود ۹۵ هزار تومان در نظر بگیریم، هر مسافر حدود ۲۰ هزار تومان از تفاوت نرخ دولتی و بازار آزاد سود کرده است. اگر ۲۰ هزار تومان سود یا یارانه ارزی (تفاوت نرخ بازار آزاد با نرخ ارز دولتی مسافری) را در عدد ۴۵۰ میلیون دلار ضرب کنیم، به عدد ۹ هزار میلیارد تومان می‌رسیم که تفاوت دلار بازار آزاد و دلار مسافری دولتی بوده که عاید مسافران شده است. در هر حال، این اعداد به دلیل فقدان داده‌های رسمی برآورد شده و ممکن است خطاهایی نیز داشته باشد؛ اما نمی‌توان اصل سود یا یارانه ارزی اعطایی برای مسافران خارجی را انکار کرد.

مسافران ترکیه چقدر سود می‌کنند؟

طی روزها و هفته‌های اخیر بلاگرهای زیادی از سودهای چندمیلیونی سفر به خارج از کشور و به‌ویژه به کشور های همسایه و ترکیه محتوای تصویری تولید می‌کنند. بررسی‌های «فرهیختگان» نشان می‌دهد درحال حاضر ارزان‌ترین تورهای لحظه آخری ترکیه حدوداً ۱۷ میلیون تومان بوده که شامل بلیط رفت و برگشت، صبحانه و اقامت در هتل‌های ارزان‌قیمت است. این تور ۳ روزه بوده و سایر هزینه‌ها از جمله هزینه نهار و شام و سایر هزینه‌های مازاد بر عهده مسافر است. براین اساس باید به رقم ۱۷ میلیون تومان ارقام دیگری از جمله نهار و شام را اضافه کنیم. البته این نکته نیز قابل ذکر است که ۱۷ میلیون تومان کف قیمت تور بوده و اعداد بعضاً به ۲۵ تا ۳۰ میلیون تومان و بالاتر نیز می‌رسد. در هر حال، اگر فرد نخواهد هزینه‌های جانبی از جمله خریدهای شخصی، سوغات و... بخرد، با ۳۰ تا ۴۰ میلیون تومان می‌تواند یک سفر معمولی به ترکیه داشته باشد. حالا ارزش دلار دولتی در بازار چقدر است؟ با احتساب نرخ فعلی ۱۰۹ تا ۱۱۰ هزار تومان، دلار مسافرتی در بازار حدود ۵۵ میلیون تومان می‌ارزد.

در نهایت، مقصود از گزارش حاضر این نیست که دولت مانع سفر گردشگران

ایرانی شود، اما به نظر می‌رسد نیازهای ارزی کشور در همین بخش خدمات

که شامل ۶۳ مورد بوده، طیف متنوعی از نیازهای درمانی، نیازهای علمی،

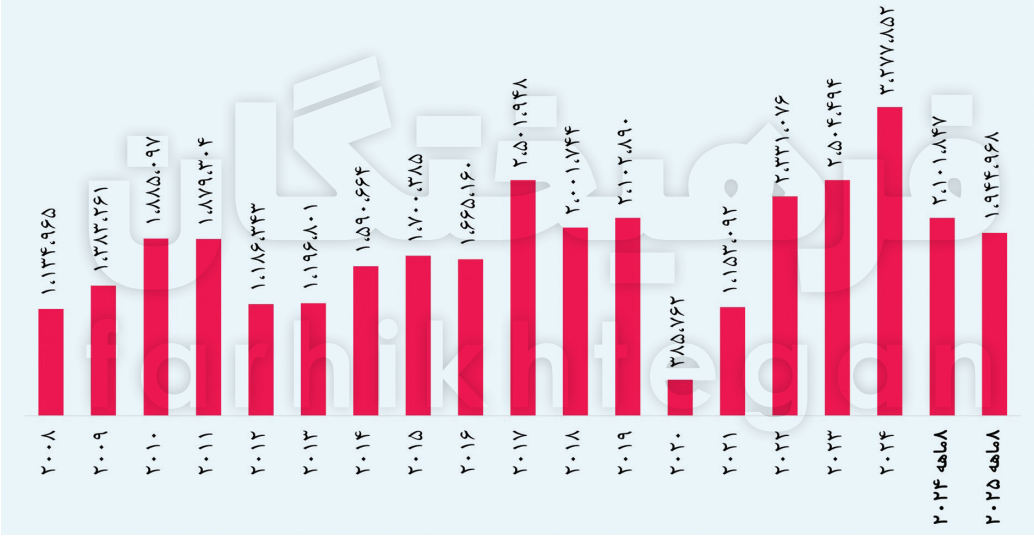
تحقیقاتی و پژوهشی، فرهنگی، تفریحی، ورزشی، پزشکی و... را شامل

می‌شود که می‌توان ارز بخش خدمات را با اولویت این بخش‌ها تخصیص

و تأمین کرد و نهایتاً برای سفرهای با هدف گردشگری، از ارز توافقی که حالا

صاحب سامانه و تالار رسمی در مرکز مبادله است، استفاده کرد.

تعداد سالانه گردشگران ایرانی وارد شده به ترکیه از سال ۲۰۰۸ تا ۸ ماهه ۲۰۲۵

دو، بازگشت به خرد جمعی و تجربه موفق:

زمان آن فرا رسیده که به جای آزمون و خطای پرهزینه، از «تجربه موفق گذشته» و «خرد متخصصان» بهره گرفت. طراحی یک «طرح جامع اصلاح الگوی مصرف» که مبتنی بر «هدفمندی یارانه»، «سهیم‌بندی هوشمند» برای مصرف‌کنندگان غیرضروری و «حمایت هدفمند» از خانوارهای کم‌درآمد و مشاغل ضروری باشد، یک راه‌حل اثبات‌شده است.

سه، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های جایگزین:

هیچ طرحی بدون ارانه «جایگزین» برای مردم، به موفقیت نخواهد رسید. دولت و مجلس می‌بایست با تخصیص فوری منابع، بر توسعه کمی و کیفی «حمل‌ونقل عمومی» در کلان‌شهرها و بین‌شهرها متمرکز شوند.

چهار، نوسازی ناوگان و ارتقای بهره‌وری:

تصویب و اجرای سریع مشوق‌های جدی برای اسقاط خودروهای فرسوده و جایگزینی آن‌ها با خودروهایی با استاندارد مصرف سوخت، از دیگر ارکان حل این معضل است.

وقت تصمیم‌گیری فرا رسیده است!

ناترازی بنزین، دیگر یک هشدار ساده نیست؛ یک «اضطراب ملی» است که امنیت اقتصادی کشور را نشانه گرفته است. تداوم وضعیت فعلی به معنای تشدید روزافزون خروج ارز، تضعیف تولید ملی و افزایش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدات خارجی است. نظام حکمرانی کشور اکنون در یک آزمون تاریخی قرار گرفته است که یا با قبول مسئولیت، اتخاذ تصمیمات سخت اما ضروری و وسیع تمام ظرفیت‌ها، جلوی این فاجعه را می‌گیرد، یا با سکوت و انفعال، شاهد غرق شدن کشتی اقتصاد ایران در امواج بحرانی خواهد بود که خود ساخته است. بی‌تردید وقت تصمیم‌گیری و اصلاح حکمرانی در بخش ناترازی انرژی به‌خصوص بنزین فرا رسیده است.